

Hank van Tilborg, landschapsarchitect
Directeur H+N+S
Landschapsarchitecten
Amersfoort

Het historisch stadspark als majeur

Het Vlaamse Citadelpark is met zijn 25 hectare het grootste stadspark van de Gentse binnenstad. Het negentiende-eeuwse stadspark heeft een belangrijke cultuurhistorische en botanische waarde en vervult daarnaast een belangrijke recreatieve rol voor de omliggende wijken. Door de aanwezigheid in het park van het Stedelijk Museum voor Actuele Kunst (S.M.A.K.), het Museum voor Schone Kunsten (MSK), het Congrescentrum ICC en de wielervedbaan Het Kuipke heeft het Citadelpark ook een belangrijke breed-culturele functie die het niveau van de stad ver overstijgt. Het Citadelpark is met recht een cultuurpark te noemen.

GRONDIGE OPFRISBEURT

Het Citadelpark mag dan als een cultuurpark worden beschouwd, er is ook een ander beeld van het park. Een verouderd park dat niet meer voldoet aan de eisen van de bezoekers, of het nu gaat om omwonende wijkbewoners, toeristen, museumbezoekers of studenten. Een park waarin de gebouwen als koekoeksjongen zijn uitgroeid, waardoor park en bebouwing uit evenwicht zijn geraakt. Een park ook dat in de loop der jaren is dichtgegroeid en mede daardoor als sociaal onveilig wordt ervaren, waar geregeld gevallen worden gemeld van vandalisme, diefstal of inbraak en zedenfeiten. Een sleets park

kortom, met een slechte reputatie - een park waar ingrijpen dringend vereist is.

In een selectieprocedure onder leiding van de Vlaams Bouwmeester is eind vorig jaar gekozen voor het plan van de tijdelijke vereniging van het Belgische KPW architecten en de Nederlandse bureaus Artgineering en H+N+S Landschapsarchitecten. Dit multidisciplinaire ontwerpteam gaat de geplande grondige opfrisbeurt van het Citadelpark verder invulling geven. Met de totale vernieuwing van gebouwen en park is 100 miljoen euro gemoeid. De uitvoering is gepland vanaf 2013.

Omdat de vernieuwing van het park ingrijpend is,

De huidige situatie bij het Museum voor Schone Kunsten (MSK) in Gent.

cultureel erfgoed

zal deze vele jaren in beslag nemen. In het kader van de selectie heeft het ontwerpteam dan ook een visie op het Citadelpark op gesteld die de komende jaren wordt vertaald in concrete deelprojecten die gefaseerd kunnen worden uitgevoerd. De gehanteerde werkwijze, waarin de visie is opgebouwd uit een wenkend perspectief voor de lange termijn in combinatie met een onderliggend ontwerpvocabulaire, is ook voor de Nederlandse situatie interessant.

De problematiek waarmee de Stad Gent zich met het Citadelpark geconfronteerd ziet, is namelijk niet uniek. Het Citadelpark (aangelegd in de periode 1875-1884) is een generatiegenoot van veel Nederlandse parken die met vergelijkbare problemen kampen. Iets jonger dan het Citadelpark is het Amsterdamse Vondelpark (1864-1877), dat in de periode 1999-2009 grondig opgeknapt is. Zo'n grondige aanpak is nodig omdat de ruimtelijke structuur van een park in de loop van de tijd vervaagt. Na ongeveer een eeuw moet er eigenlijk altijd vrij fors ingegrepen worden om de oorspronkelijke lijnen uit het ontwerp weer meer naar voren te halen en aan te scherpen, zo stelt ervaringsdeskundige-bij-uitstek Michael van Gessel.

HET HISTORISCH STADSPARK ALS MAJEUR ERFGOED

Bij zulk grondig ingrijpen is het goed te beseffen dat parken als het Citadelpark behoren tot het cultureel erfgoed. Jarenlang is de betekenis hiervan onvoldoende op waarde geschat. In de moderne naoorlogse periode werd de negentiende-eeuwse vormgeving van het klassieke stadspark als 'romantisch' afgezworen. Deze antipathie tegen de als saai beschouwde ontwerpen van de landschapsstijl met hun 'valse' natuurbeelden, heeft diepe sporen ach-

tergelaten in onze omgang met deze groene erfenis, aldus historicus Erik de Jong, bijzonder hoogleraar Cultuur, Landschap en Natuur aan de Universiteit van Amsterdam. Hij typeert het in zijn bijdrage aan de publicatie 'Eene aangename publieke wandeling - een schets van historische stads- en singelparken' (Walburg pers, 1997) als volgt:

"Stadsparken werden overgegeven aan de grillen van het dagelijks onderhoud, dat niet door visie werd gevoed, laat staan door een inspirerend financieel beleid. [...] Dat het stadspark als ontwerp juist een fascinerende vermenging van natuur en cultuur is en een unieke spanning en verstandhouding te zien geeft tussen deze beide belangrijke polen van het menselijk bestaan, wordt nog altijd onvoldoende beseft. Onze 19e eeuwse parken leiden veelal een sluimerend bestaan: ze zijn uit hun verband gegroeid, hun ontwerp is vervaagd, paden hebben niet altijd meer de fraaie belijning, het bomenbestand is afgetakeld en de bouwkundige elementen zijn verdwenen of vervallen. Er zijn wijzigingen in de stedenbouwkundige situatie of belangrijke veranderingen in functie en gebruik: bonden, sporters en zoonanbidders zorgen ervoor dat de wandelaar nog maar een van de vele gebruikers is. De natuur is van passieve kijknatuur voor een groot deel actieve speelruimte geworden, waarvoor veel van de 19e eeuwse parken niet waren bedoeld en dus ook niet op zijn ingericht. Wij hebben verzuimd deze parken op creatieve wijze aan deze nieuwe situaties aan te passen. Mede daardoor zijn zij een vrijplaats geworden waar de bondenbezitter, de fietser, de autobezitter, de trimmer, de puinstorter of de aanrander zijn individuele drang kan botvieren. In plaats van uitnodigend zijn deze parken afstotend en bedreij-

Een luchtfoto die een goede indruk geeft van de huidige staat van het Citadelpark in het Belgische Gent.

Erst moet er ruimte worden gemaakt, in het Gentse Citadelpark. En als dat gebeurd is kan in dit slechts geworden park, dat zich een bedenkelijke reputatie heeft verworven, de grondige opfrisbeurt die het park zo nodig heeft voortvarend worden doorgevoerd. Er zijn daarbij parallellen met het werk aan Landgoed Windesheim en het park rond St. Hubertus te trekken.

Een impressie in vogelvlucht van plan TV, met op de voorgrond de botanische tuin.

doet aan de traditie als ook aan de nieuwe eisen van gebruik en beheer? En wat is een haalbare interpretatie? Maakt men een beheerplan dat zorgt voor cultuurhistorisch verantwoord beheer en onderhoud, inclusief de aanwezige natuurwaarden, of mag men een park herontwerpen met gebruikmaking van de aanwezige historische waarden?". Het is de spijker op z'n kop. Maar waar De Jong als historicus uitsluitend de fundamentele kwestie weet bloot te leggen, is het natuurlijk aan landschapsonwerpers om deze vraag ontwerpend daadwerkelijk te verkennen.

Ik pak graag deze handschoen op in Gent, met medeneming van de bagage vanuit enkele eerdere, vergelijkbare opgaven. Samen met specialist Michael van Gessel werk ik aan de vernieuwing van de tuin- en

parkaanleg van Nederlands meest bekende buitenplaats, het Jachthuis St. Hubertus (zie Vakblad Groen van januari 2010). Van Gessel was het die als een van de eersten - als student nota bene - de opgave inzag van het herstel van historische buitenplaatsen, zonder daarbij in historiserende renovatie te vervallen. Hij wist zijn begeleidend docent (en ras-modernist) Hans Warnau te overtuigen van de relevantie van het herontwerp van de romantische parkaanleg van kasteel Groeneveld. Uiteindelijk is Groeneveld in de periode van 1976 tot 1981 ingrijpend gerestaureerd naar het plan van Van Gessel. Van Gessel schoof de essenties van de zeventiende- en achttiende-eeuwse barokstijl en de latere landschapstijl op heel eigen wijze in elkaar.

Naast St. Hubertus ligt het herstel- en vernieuwings-

8. Infrastructuur	9. Infrastructuur	10. Infrastructuur	11. Infrastructuur	12. Infrastructuur	13. Parkalemanen	14. Gebouwen
			-		-	
opgeven of verlaten parkland (geen) en een volledig ontworpen landschap (aanwezige tuin) 1	opgeven of verlaten parkland (geen) en een volledig ontworpen landschap (aanwezige tuin) 1	herstellen opgeven of verlaten (aanwezige)		herstellen (aanwezige) en (nieuwe) (aanwezige en niet ontworpen) (aanwezige)		herstellen (aanwezige) en (nieuwe) (aanwezige en niet ontworpen) (aanwezige)
			-		-	
een lamp post wordt in het park, gecombineerd met een ander element (aanwezige tuin) 2	een lamp post wordt in het park, gecombineerd met een ander element (aanwezige tuin) 2	herstellen opgeven of verlaten (aanwezige) in parkland (aanwezige)		een ander gebouw (nieuwe) (aanwezige) (aanwezige) (aanwezige) (aanwezige)		nieuwe gebouwen (nieuwe) (nieuwe)
				-		
herstellen (aanwezige) en (nieuwe) (aanwezige) (aanwezige) (aanwezige) (aanwezige)	herstellen (aanwezige) en (nieuwe) (aanwezige) (aanwezige) (aanwezige) (aanwezige)	herstellen opgeven of verlaten (aanwezige) in parkland (aanwezige)	herstellen (aanwezige) en (nieuwe) (aanwezige) (aanwezige) (aanwezige) (aanwezige)		herstellen (aanwezige) (aanwezige)	herstellen (aanwezige) en (nieuwe) (aanwezige) (aanwezige) (aanwezige) (aanwezige)
	-	-			-	
herstellen (aanwezige) en (nieuwe) (aanwezige) (aanwezige) (aanwezige) (aanwezige)			herstellen (aanwezige) en (nieuwe) (aanwezige) (aanwezige) (aanwezige) (aanwezige)	herstellen (aanwezige) en (nieuwe) (aanwezige) (aanwezige) (aanwezige) (aanwezige)		

Een collage die weergeeft hoe de situatie bij het Museum voor Schone Kunsten zou kunnen worden.

plan voor de Zwolse buitenplaats Windesheim op mijn tekentafel (zie Vakblad Groen van augustus 2011). In zowel het vernieuwingsplan voor St. Hubertus als bij dat voor Windesheim wordt geprobeerd om de verschillende aanwezige tijdslagen in het plan in te zetten en tot een nieuw evenwicht te sublimeren. Dit vereist een nauwkeurige analyse van wat was, hoe het bedoeld is geweest en wat hiervan in de huidige situatie nog resteert aan sporen. En het vereist een soort 'lenigheid' van de ontwerper, om tegelijkertijd te kunnen ontsnappen aan enerzijds de verleiding tot letterlijk herstel en anderzijds het leggen van te platte verbindingen tussen heel verschillende tijdslagen en om daarbij ook nog in te spelen op de eigentijdse gebruikseisen. Het is ook bij het Gentse Citadelpark onze inzet de aanwezige gelaagde historische ondergrond als uitgangspunt te nemen en op basis daarvan een nieuwe parklaag te ontwerpen die zich respectvol vermengt met de bestaande ondergrond en tegelijkertijd ruimte laat voor nieuwe inzichten van de moderne landschapsarchitectuur en nieuwe functies.

Historische parken vragen kortom om een ontwerpvisie die recht doet aan het verleden, maar zich ook met open vizier op de toekomst richt. Het is een attitude die in Nederland steeds meer post vat, zoals onder andere blijkt uit het artikel 'Historische tuinen als eigentijdse ontwerpogave' (Blauwe Kamer 5/2011). In genoemd artikel halen de auteurs Michiel Huls, Boto van der Meulen en Saskia de Wit TUD-hoogleraar Cultuurhistorie en Ontwerp Eric Luiten aan, die vier manieren onderscheidt om met cultuurhistorie om te gaan in het ontwerp: als anti-quair, taxonoom, biograaf en opportunist. In tegenstelling tot deze vier uitersten in ontwerphouding zie ik meer in een steeds wisselende combinatie van alle vier de typen. De moderne ontwerper is anti-quair, taxonoom, biograaf en boven alles opportunist ineen.

DE WANDELING

Het Citadelpark is een echt product van zijn tijd: representatief voor de stadsontwikkeling eind negentiende eeuw, waarin de ontwikkeling van de stad in een stroomversnelling kwam als gevolg van een explosieve groei van de stadsbevolking. Omdat het voor veel steden in de negentiende eeuw niet mogelijk was zich buiten de stadsgrenzen uit te breiden, moest alles en iedereen binnen de stadswallen een plaatsje vinden. Het gevolg was dat veel steden overvol raakten, met weinig open, laat staan groene ruimten. Toen de stadswallen hun militaire functie

verloren, gebruikten vele steden hun deze ruimte voor stadsuitbreiding en stadsverfraaiing. Op de bolwerken verschenen bijzondere gebouwen, maar ook parken en villaparken. De redenen hiervoor waren niet alleen het ruimtegebrek in de stad maar ook de aantrekkelijkheid van de locatie. Vroeger bestond de gewoonte al om op bolwerken en stadswallen te wandelen en van het uitzicht te genieten, aldus de onlangs aan de TUD afgezwaaide hoogleraar Clemens Steenberg in zijn bijdrage aan 'Eene aange-name publieke wandeling'.

Het Citadelpark is op vergelijkbare wijze ontstaan. Het park past in - zoals Steenberg het stelt - de omslag in het negentiende eeuwse beeld van 'een stad in het landschap' naar een 'eiland van landschap in een zee van huizen', wat nauw verbonden was met de stormachtige opkomst van de moderne industriestad en de ruimtelijke tekorten daarvan. Het stadspark markeerde de fase in de stedelijke ontwikkeling waarin het bebouwd oppervlak van de stad zich zeer snel uitbreidde en waarbij het landschap buiten de stad voor het merendeel van de bevolking onbereikbaar werd: het stadspark was in zekere zin een compensatie voor het onbereikbaar geworden landschap. In het negentiende-eeuwse stadspark dat als openbare voorziening en als integraal onderdeel van de stadsuitleg werd ontworpen, zoals het Citadelpark, werd het pastorale landschap, bestaand uit kunstmatig gemaakte 'natuur', geheel ingesloten. In de meeste gevallen werd dit natuurdecor als een eiland in het centrum van het park gelegd - in het geval van het Citadelpark is de ruimtelijke organisatie echter precies andersom, als gevolg van het feit dat de Citadel die in het midden van het park stond nog jaren als kazerne heeft doorgefunctioneerd na het wegvallen van de stadswalfunctie.

Het padenpatroon van het archetypisch romantische stadspark bestond uit een parkdrive voor de koets en in het middengedeelte voerde een 'circuit-walk' door de 'wildernis'. Een stedelijke route verbond het park met stadscentrum. In sommige gevallen werd het park ook voorzien van meer stedelijke routes, lanen, die de stedeling flaneergelegenheid boden en vaak een voortzetting waren van het patroon van stedelijke straten. Zo werd het park opgenomen in de stedelijke verkaveling en tot onderdeel van de stad verklaard. De kunstmatige promenades verbonden het park als 'wandeling' met de stad. Men plantte in het stadspark botanische zeldzaamheden (uitheemse bomen, rosaria), richtte volièren in, plaatste opvoedende standbeelden en stichtte vermaakselementen zoals muziekpaviljoens en, later in de eeuw, gelegenheden voor sport en spel.

Dit alles werd in de nieuwe typologie van het negentiende-eeuwse stadspark vervat in de romantische landschapsstijl, vanuit de behoefte de stad met een illusie van landschappelijke natuur te verfraaien. Deze parkstijl nam het landschapsideaal uit de late achttiende eeuw tot uitgangspunt, dat in vloeiende lijnen aarde, water en beplanting tot een geheel samenbond. Deze landschapsstijl – waarin ook het Citadelpark door H. van Hulle, toenmalig directeur van de Plantsoendienst van Gent, is ontworpen – bood tal van mogelijkheden tot integratie van natuur en cultuur en bevatte dan ook veel elementen die de wandelaar over de waarde van beide grootheden wilde opvoeden. Het parkontwerp bood een sterk esthetische ervaring door een kundige manipulatie van natuurlijke middelen, die de gebruiker afwisseling van decor bood en zijn ervarings- en gevoelswereld wenste te stimuleren.

De grote lijnen van het landschappelijk ontwerp werden in de negentiende eeuw vaak afgewisseld met bijvoorbeeld een bloemenmozaïek, waar het historisch stadspark tegenwoordig in zijn beplanting en onderbeplanting meestal een heel armzalige indruk maakt – het Citadelpark vormt daarop geen uitzondering. Uit onderzoek blijkt hoe gevarieerd de beplanting in negentiende-eeuwse stadsparken was en wat voor een grote rol bloesembomen zoals acacia's, goudenregens, seringen en kastanjes speelden, afgewisseld door rozen en gezaaide eenjarige en kasplanten in verschillende perken.

MOEDERPLAN

Het Citadelpark heeft een rijke geschiedenis. Het huidige park is de optelsom van verschillende plannen en beheerregrepen. De historische ontwikkeling laat zich het beste duiden aan de hand van een aantal tijdslagen, waarbij niet alleen de ontwikkeling van de locatie-zelf maar ook de stedenbouwkundige en landschappelijke context relevant is. De historische reeks van het Citadelpark, van Citadel via romantisch negentiende- en twintigste-eeuws stadspark tot aan de huidige situatie, laat zien dat het park een enorme transformatie heeft ondergaan. Alhoewel van de oude Citadel vrijwel niets meer over is, is de ligging nog altijd afleesbaar in de huidige situatie. Bij de aanleg van het groen, de vijvers en de hellingen werd gebruik gemaakt van bestaande glooiingen en relictten van de versterkingen ten tijde van de Citadel.

Het is de planinzet van het ontwerpsteam om deze verschillende tijdslagen in het plan in te zetten, met herkenbare elementen van elke tijdslaag, maar niettemin de Van Hulle-planlaag als dominante laag

te kiezen – als moederplan. Het plan van Van Hulle biedt veel bijzondere kwaliteiten waar op teruggegrepen kan worden. Het is niet het idee het plan 1 op 1 terug te restaureren/reconstrueren – zo dat al zou kunnen – maar wel om met de achterliggende ontwerpprincipes de vernieuwing van het Citadelpark ter hand te nemen.

Om de vernieuwing gericht en doeltreffend op te pakken is een heel precies beeld nodig van wat er aan de hand is in het huidige park. Een paar voorbeelden. Het park is dicht gelopen met beplanting, zowel bomen als struiken. Het is veel te vol. Veel van de monumentale bomen zijn nauwelijks zichtbaar door latere aanplant en worden daar zelfs door verdrongen, wat ten koste gaat van de vitaliteit en toekomstwaarde. Het is het gevolg van een proces van vele decennia: in 1984 waren er 784 bomen in het park aanwezig, waar dit er nu maar liefst 1.253 zijn, terwijl het aantal soorten of variëteiten nauwelijks gestegen is (van 102 naar 108). Door het dichtlopen van het park met bomen en struiken is veel van de ruimtelijkheid en overzichtelijkheid van het park verloren gegaan, evenals de spanning in het oorspronkelijke plan.

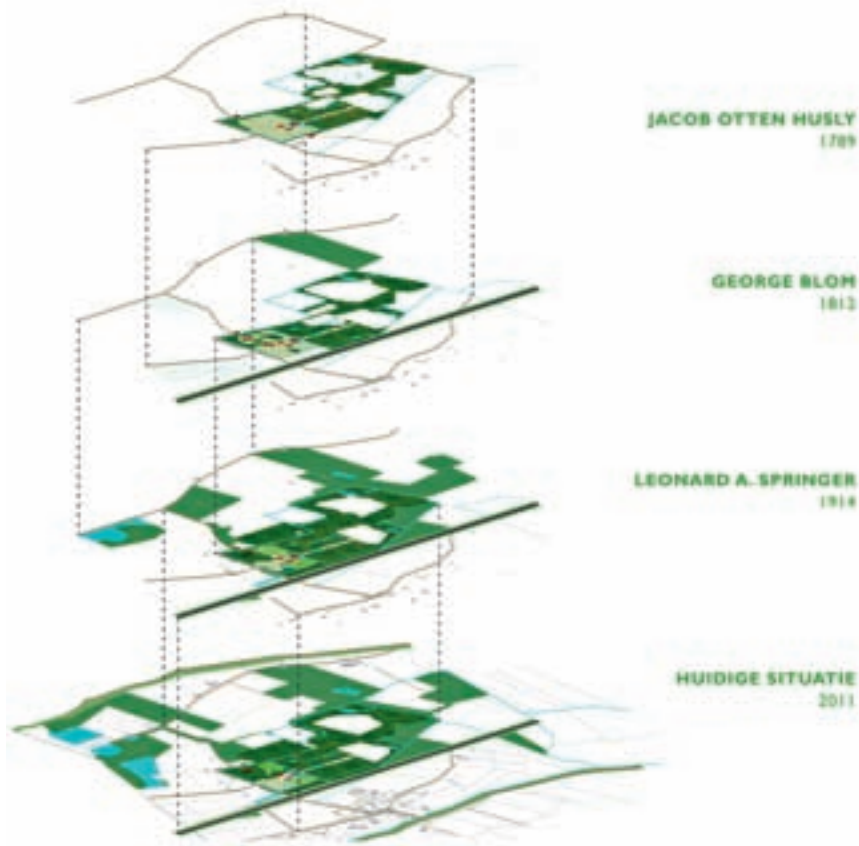
Het park heeft ook te veel verharding. Er zijn te veel paden en de paden zijn veel te breed. Verder geldt dat ten aanzien van de paden geen consistent materiaalgebruik is gehanteerd. Dit leidt tot een rommelige, onrustig beeld en bemoeilijkt de oriëntatie. Er ontbreekt een duidelijke hiërarchie in het park, zowel in de beplanting als bij de paden, waar die er wel was. Maar er is meer aan de hand. Er is veel gebouwd programma in het park. Van de 25 hectare is 9 hectare bebouwd. Het centrale gebouwcluster in het midden van het park detoneert. Het is te groot gegroeid, als een soort koekoeksjong, en daarbij gaan de gebouwen nauwelijks een relatie aan met het park. De gebouwen profiteren niet of nauwelijks van de aanwezigheid van het park (en andersom ook niet), maar zorgen wel voor overlast, in de zin van milieu- en parkeerdruk. Er is maar weinig echt parkprogramma, trekkers die mensen uitnodigen een bezoek aan het park te brengen, zoals een speeltuin en een aantrekkelijke horecagelegenheid.

CIRCUIT WALK

Op basis van de verrichte analyse is ervoor gekozen de planinzet te richten op een drietal sporen:

1. Het oppoetsen van het park als majeur cultuurhistorisch erfgoed, binnen de hedendaagse context, waarbij het oorspronkelijke plan van Van Hulle als 'moederplan' wordt gehanteerd;

Ook bij deze collage krijgen we een indruk van hoe het zou kunnen worden: een blik in het park met het zicht op de gebouwcluster.

Exploded view van de tijdslagen van Landgoed Windesheim.

2. Het verbeteren van de relaties tussen het park en de omliggende stad (in het parkontwerp inspelen op de verbindingen richting station, binnenstad en cultuuras) alsook de relatie met de aanliggende buurten onder meer door transparantere randen en aantrekkelijker entrees;

3. Het versterken van de relatie tussen de gebouwen en het park, mede door de footprint te verkleinen, met als streven een symbiotische relatie; de gebouwen krijgen niet alleen een gezicht naar het park maar park en gebouwen gaan een relatie aan.

De cultuurfuncties in het park moeten verder kunnen groeien, maar de gebouwen zijn te gast in het park en moeten het park in functioneren versterken, niet daarop parasiteren: 1+1=3.

Tegenover de complexe opgave, de ingewikkelde uitgangssituatie en de veelheid aan gevraagde programma's, wordt door het ontwerpteam in het vernieuwingsplan voor het Citadelpark een heel eenvoudige ordening en samenhang geplaatst. Deze ordening behelst vier structurelementen of conceptlagen, die tezamen de hoofdstructuur van het park vormen: loper, ring (circuit walk), romantisch park en parkrand. De lagen zijn gebaseerd op de gelaagde historische ondergrond en laten tevens ruimte voor eigentijdse inzichten van de moderne landschapsarchitectuur en nieuwe functies. Met deze lagen kunnen de gestelde programmatische vragen en inhoudelijke eisen gericht worden beantwoord, vanuit een helder overkoepelend kader.

De loper is een eigentijdse structuurlaag die wordt toegevoegd. Deze koppelt in één klap de grote parkgebouwen aan elkaar: beide musea, Het Kuipke en ICC worden door een doorlopende pleinvloer met elkaar verbonden. Door restauratie van de Floralienhal kan deze ingezet worden als verbindend ele-

ment. De loper loopt ook aan de andere kant door, zodat het cultuurcluster op logische wijze aan de ring en aan de binnenstad verankerd zit. De loper kan als verbindend element gaan werken door de footprint van de gebouwen te verkleinen en deze zowel naar buiten als naar binnen toe 'open te werken'.

Heel anders is het bij de ring. Op basis van een analyse van het Citadelpark en zijn tijdgenoten wordt het principe van de negentiende-eeuwse 'circuit walk', als drager van de parkwandeling, in ere hersteld. Deze rijgt bijna alle belangrijke plekken in het park aaneen. Daarnaast is de ring een soort verdeelschijf voor doorgaand langzaam verkeer, dat het park benut als schakel in de route van station naar de stad (en vice versa). De ring bundelt zo verschillende stromen, zowel naar modaliteit (wandelen, fietsen, skaten) als naar aard en bestemming. De ring komt in hoge mate voort uit het moederplan van Van Hulle, waar de loper echt een eigentijdse ingreep is, alhoewel de tracering van de parkring wel wat lenigheid van de ontwerper vereist als gevolg van de latere ontwikkelingen, zoals de aanleg van de toegangsweg tot de ondergrondse parking van het congrescentrum.

Het romantische park bestaat, naar het oorspronkelijke ontwerp, uit lobben van verschillende grootte, welke stuk voor stuk een eigen karakter hebben en een eigen 'pit' kennen. De ene lob is bijvoorbeeld gegroepeerd rond een vijver en open van karakter, terwijl een andere door een veel dichter karakter gekenmerkt wordt. Op dit sterke principe wordt voortgeborduurd, hoewel dit niet betekent dat er uitsluitend gereconstrueerd wordt. In het romantische park is wel degelijk ook ruimte voor vernieuwing, maar de gehanteerde ontwerpprincipes zijn wel gebaseerd op het moederplan van Van Hulle. Het romantische park biedt ruimte voor interessante voorzieningen, voor zowel de stad als de buurt, die het park nu ontbeert, zoals een grote ligweide, een aantrekkelijke kinderspeelplaats en een parkrestaurant/parkpaviljoen.

De parkrand krijgt een uitnodigender karakter, onder meer door meer transparantie in de rand te brengen (zonder dat de werking als 'filter' tussen bebouwingsrand en park verloren gaat) en door de entrees meer open te maken en interessanter vorm te geven. De oorspronkelijke functie van de rand als promenade wordt hersteld, zodat de rand als een intermediaire zone tussen park en omgeving kan werken, een bestemming op zich (bijvoorbeeld geschikt als klein 'ommetje'). Ook verbetering van de relatie

met de botanische tuin van de Universiteit verdient ruime aandacht.

PLAN GESTOLD IN TABELVORM

Op basis van deze vier conceptlagen is het verbeeldingsplan gecomposeerd. Hierin zijn de structurelementen te herkennen, geïntegreerd tot een krachtig samenhangend geheel. De verbeeldingskaart geeft het totale park weer in de uiteindelijke situatie. Dit is een streefbeeld, geen gefixeerde eindbeeld. Het plan moet meer als wenkend perspectief dan als blauwdruk werken. In het ontwerp is geprobeerd zoveel mogelijk recht te doen aan de cultuurhistorische en botanische waarden en tegelijkertijd zoveel mogelijk ruimte te bieden aan eigentijds gebruik. Het ontwerp is veelal subtiel, maar op sommige punten wordt fors ingegrepen.

De toekomst van het Citadelpark vereist een aantal structurele ingrepen. Zo moet behoorlijk gesneden worden in het aantal paden en bomen en ook de struiklaag vereist fors ingrijpen. Het is essentieel meer ruimte te maken in het park en de 'klare lijnvoering' van vroeger terug te brengen.

Een voorbeeld van een belangrijke structurele ingreep is de te realiseren landschappelijke verbinding tussen het park en de botanische tuin van de Universiteit. De drukke Emile Clauslaan vormt een moeilijk te nemen hindernis tussen de beide groengebieden, dus is hier door de ontwerpers een onderdoorgang langs het water voorgesteld. Een aaneengesloten wandeling tussen het park en de tuin betekent een aanzienlijke meerwaarde voor de beide parken.

Het plan voor de vernieuwing van het Citadelpark zal niet in een keer gerealiseerd worden. Dat kan niet om redenen van financiële aard, maar dat hoeft ook niet. De strategie is de Stad Gent te voorzien van een duidelijk en richtinggevend (inhoudelijk) kader dat tegelijkertijd flexibel is. Dit is belangrijk gezien de grote onzekerheden, niet alleen financieel en planningstechnisch maar ook inhoudelijk (sommige keuzes zijn nog niet definitief bepaald, zoals de eventuele ondertunneling van een deel van de ring). Veel belangrijker dan het gepresenteerde verbeeldingsplan zijn daarmee de achterliggende keuzes. Die maken een gestructureerde en gefaseerde aanpak van het Citadelpark mogelijk. De achterliggende keuzes, eigenlijk de ontwerpprincipes waarmee het plan gecomposeerd is, zijn door het ontwerpsteam in een matrix gegoten. Deze matrix toont de systematiek die ontwikkeld is en die het door de Stad Gent gevraagde ontwerpvocabulaire bevat. Per parkelement (bomen, struiken, bloemen, water, paden,

meubilair, kunst, enz.) is per planlaag (loper, ring, romantisch park, parkrand) aangegeven wat beoogd wordt en waarom.

Het leidt tot een plan in de vorm van een ontwerpprogrammatica gestold in tabelvorm, waarmee Gent de ambitieuze maar broodnodige vernieuwing van het Citadelpark gericht ter hand kan nemen. Nu maar hopen dat de Stad - ondanks de roerige tijden - op z'n minst tien jaar het getoonde ambitieniveau vast weet te houden.

CRISIS

Maar ook als de stad haar ambities moet temporiseren als gevolg van de crisis kan al snel een enorme klap gemaakt worden. Als nul-fase is namelijk voorgesteld om eerst ruimte te maken, door vooral veel struiken en bomen weg te halen. Hiervoor volstaat een lange dag bessen - door een combinatie van ontwerper en een bomendeskundige - gevolgd door een winter zagen en opruimen. Als dit slim gebeurt kan dit kostenneutraal, als gevolg van de houtopbrengst, maar wordt er wel direct een grote kwaliteitswinst geboekt. Veel van de oorspronkelijke ruimtelijkheid kan zo betrekkelijk eenvoudig en snel weer worden teruggebracht. Juist door bomen weg te halen worden bestaande, waardevolle bomen gearticuleerd en voor de toekomst behouden.

Hoe krachtig het resultaat van een dergelijke aanpak is, kan nu bekeken worden op Landgoed Windesheim, waar de afgelopen winter vele kuubs hout met dit oogmerk zijn gevestigd. Ook bij de parkaanleg van St. Hubertus is deze aanpak gehanteerd. Hier is de afgelopen winter de eerste fase van de vernieuwing gerealiseerd, nadat twee jaar eerder hier al honderden bomen het veld hadden geruimd. Het is de moeite waard om op de beide plekken eens een kijkje te nemen. 2012 is niet voor niets het jaar van de buitenplaats.

Het park rond het jachtslot St. Hubertus onlangs ook grondig aangepakt, met een krachtig resultaat.